МАТИЦА СРПСКА
1826

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ

ЗБОРНИК
МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ИСТОРИЈУ

98

MATICA SRPSKA
DEPARTMENT OF SOCIAL SCIENCES
PROCEEDINGS OF MATICA SRPSKA FOR HISTORY

Покренут 1970. године
До 28. свеске (1983) часопис је носио назив *Зборник за историју*

Главни уредници
Академик Славко Гавриловић (1970–2004)
Академик Милош Благојевић (2005–2012)
Проф. др Војин Дабић (2013–2017)
Др Петар В. Крестић (2018–)

Уредништво
Др Ђорђе БУБАЛО
Др Петар В. КРЕСТИЋ
Др Ненад ЛЕМАЈИЋ
Др Мира РАДОЈЕВИЋ
Др Александар ФОТИЋ
Др Андреј Леонидович ШЕМЈАКИН
Др Биљана ШИМУНОВИЋ БЕШЛИН
Др Небојша ШУЛЕТИЋ

Главни и одговорни уредник
Др Петар В. Крестић

Copyright © Матица српска, Нови Сад, 2018.

ISSN 0352–5716 | UDC 93/99(05)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА ИСТОРИЈУ

98
(2/2018)

НОВИ САД
2018

САДРЖАЈ / CONTENTS

ЧЛАНЦИ и РАСПРАВЕ
ARTICLES and TREATISES

Марко Гавриловић
СРБИ У ДЕЛИМА АУСТРИЈСКОГ ХРОНИЧАРА ТОМАСА ЕБЕНДОРФЕРА
7–29

Marko Gavrilović
SERBS IN THE WORKS OF THE AUSTRIAN CHRONICLER THOMAS EBENDORFER

Љубомирка Кркљуш
О ПРАВНОМ ПОЛОЖАЈУ СРБА У ЈУЖНОЈ УГАРСКОЈ – СТВАРНОСТ, ЖЕЉЕ И КОНТРОВЕРЗЕ
31–66

Ljubomirka Krkljuš
ON THE LEGAL POSITION OF SERBS IN THE SOUTH HUNGARY – REALITY, ASPIRATIONS AND CONTROVERSE

Петар В. Крестић
МИНИСТАР ГЕНЧИЋ О ЖЕНИДБИ КРАЉА АЛЕКСАНДРА ОБРЕНОВИЋА
67–79

Petar V. Krestić
MINISTER GENČIĆ ON THE KING ALEKSANDAR OBRENOVIĆ'S WEDDING

Снежана Илић
РИСТО РАДУЛОВИЋ КАО УРЕДНИК ЛИСТА *НАРОД*
81–89

Snežana Ilić
RISTO RADULOVIĆ AS EDITOR OF THE NEWSPAPER *NAROD*

Милева Томић
„МИСАО ВОЈВОДИНЕ" НИКОЛЕ МИЛУТИНОВИЋА
91–103

Mileva Tomić
"THE VOJVODINIAN THOUGHT" BY NIKOLA MILUTINOVIĆ

Александар Пушкаш
ИНТЕЛЕКТУАЛНА ОПОЗИЦИЈА У ЈУГОСЛАВИЈИ: СЛУЧАЈ ЧАСОПИСА *ЈАВНОСТ* (1980/1981)
105–116

Aleksandar Puškaš
INTELLECTUAL OPPOSITION IN YUGOSLAVIA: CASE OF MAGAZINE *THE PUBLIC* (1980/1981)

ИСТОРИОГРАФИЈА и МЕТОДОЛОГИЈА /
HISTORIOGRAPHY and METHODOLOGY

Ђорђе Бубало
СУНОВРАТ НАУЧНЕ ИСТОРИОГРАФСКЕ ПЕРИОДИКЕ
(Поводом покретања часописа *Натписи и записи*)
117–155

ПРИКАЗИ и БЕЛЕШКЕ /
REVIEWS and NOTES

Бранко Златковић
УЗБУДЉИВА ПРИПОВЕСТ О СЛОЈЕВИТОСТИМА КОСОВСКИХ ЛЕГЕНДИ
(Ненад Љубинковић, *Од Косовске битке до косовске легенде*.
Матица српска, Нови Сад 2018, 182 стр.)
157–160

Марија Андрић
ПРИЛОГ РАЗУМЕВАЊУ ТРГОВАЧКЕ ПРАВДЕ НА МЕДИТЕРАНУ
У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ
(*Tribunali di mercanti e giustizia mercantile nel tardo medioevo*, a cura di Elena Maccioni, Sergio Tognetti: Leo S. Olschki Editore, Firenze 2016, vi + 222 pp.)
161–164

Јелена Веселинов
МАТЕРИЈАЛНА ДОБРА НА ПОЛЗУ СВОМ НАРОДУ
(*Задужбине и задужбинари: У фондовима Архива Србије, том 1.*
Приредили: Јелица Рељић, Ана Кос Вујовић, Оливера Остојић, Ђурђија Аџић, Ениса Аломеровић Хубанић и Душан Гутеша. Архив Србије, Београд 2015, 906 стр.)
165–167

Владимир Николић
АУТОРИ У ОВОМ БРОЈУ
Vladimir Nikolić
AUTHORS IN THIS ISSUE
169–171

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ
INSTRUCTION TO AUTHORS
173–178

UDC 321.61:929 Obrenović A.
UDC 94(497.11)"19"
ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАД

Др ПЕТАР В. КРЕСТИЋ, научни саветник
Историјски институт
Београд, Србија

МИНИСТАР ГЕНЧИЋ О ЖЕНИДБИ КРАЉА АЛЕКСАНДРА ОБРЕНОВИЋА

САЖЕТАК: Рад представља за штампу приређен оригинал текста сећања Ђорђа Генчића на разговор с краљем Александром Обреновићем о његовој женидби са Драгом Машин. Рукопис садржи већи број мало познатих, па и потпуно непознатих података, на основу којих можемо стећи потпуно другачију слику о краљу Александру Обреновићу од оне која је преовлађујућа у историографији.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Србија 20. века, краљева женидба, Александар Обреновић, Драга Машин, Ђорђе Генчић

У домаћој историографији нема нејасноћа у реконструисању догађаја у време које је непосредно претходило објављивању веридбе краља Александра Обреновића са Драгом Машин. Своја сведочења о томе оставили су како савременици тако и доцнији истраживачи у својим описима оновремених збивања.[1] Исцрпан али прилично уздржан приказ разговора који је водио с краљем, прилагођен и представљен тако да прикаже улепшану слику сопствене улоге током поменутог времена, пружио је у *Драгијади*, додатку својих мемоарских списа, Вукашин Петровић, оновремени министар финансија и заступник Владана Ђорђевића, председника владе. Упркос чињеници да је захватио питање објаве краљеве веридбе у целини, све до времена образовања нове владе, његово прилично равно и емотивно неангажовано писање о овим преломним данима за Србију и династију Обреновић не пружа читаоцу прилику да се саживи с главним актерима ових збивања, нити да сагледа и разуме мотиве који су их покретали на деловање. Поједини истра-

[1] Вукашин Петровић, *Драгијада*, Архив САНУ, 7247/8; Владан Ђорђевић, *Крај једне династије*, *Прилози за историју Србије од 11. октобра 1897. до 8. јула 1900*, III, Београд 1906; Слободан Јовановић, *Влада Александра Обреновића*, II, Београд 1931; Милан Јовановић-Стојимировић, *Силуете старог Београда*, Београд 1971; Ана Столић, *Краљица Драга*, Београд 2000; Сузана Рајић, *Александар Обреновић, Владар на прелазу векова, сукобљени светови*, Београд 2011.

живачи сматрају да је Петровић, доследно следећи свој строго конзервативни приступ, не само у значајној мери филтрирао информације које је изложио, већ и да је доста онога што је знао прећутао, што га свакако не чини поузданим сведоком.[2] О збивањима која су проузроковала промену тока историје Србије на почетку 20. столећа може се сазнати и из текстова Милана Јовановића-Стојимировића, објављених у књизи *Силуете старог Београда*. Ипак, с обзиром на то да су они настали посредно, на основу ауторових разговора с Ђорђем Генчићем, сведоком и једним од главних учесника потоњих догађања, министром унутрашњих дела Србије до абдикације Ђорђевићеве владе, као и да су вођени готово четири деценије доцније, може се с разлогом претпоставити да су бројне појединости и сећања на поједине људе и сцене из прошлости тада већ прилично избледеле из Генчићевог памћења.

Управо то су разлози због којих Генчићеве забелешке са сећањима на разговор који је водио с краљем Александром Обреновићем, добијају на значају. За разлику од претходно поменутих, запис са сећањима на овај разговор, уприличен 8. јула 1900. године, настао је непосредно по његовом одигравању, према свему судећи само неколико дана након 18. јула 1900, а после појављивања серије написа објављених под насловом „После краљеве Прокламације" у *Српским Новинама*. У њима је кривица за хаотично стање у земљи бачена на претходну владу, неколицину генерала и дворских чиновника, оптужених за кршење Устава и заклетве на оданост владару, што је и нагнало Генчића, као једног међу окривљенима, да се овим списом оправда пред потенцијалним судом историје.

Ђорђе Генчић је представљао једну од најзапаженијих политичких личности епохе у којој је живео и деловао. Као особа снажног карактера, као ватрени обреновићевац, интимни пријатељ краља Милана и човек од поверења младог краља Александра, представљао је неку врсту споне између оца и сина. Налазећи се у тој позицији, уз то вршећи дужност министра полиције, свакако да је био на извориштy разноврсних информација, па и оних потеклих са двора и с њим у вези, до којих је долазио и брзо и правовремено. Стога не изненађује да је краљ Александар управо прво њему поверио своју намеру и затражио да га подржи и помогне му да што пре организује церемонију свог венчања и преброди бројне проблеме за које је слутио да ће оно изазвати у домаћој и иностраној јавности. Будући да је реч о Генчићу, личности која је прешла велики и не лако премостиви пут од једне од кључних личности за династију Обреновић до једног од њених главних егзекутора, за јавност је занимљиво, а за српску историографију значајно да прикупи што више података који би обједињени помогли у сагледавању целовите слике онога времена, што би омогућило да боље разумемо разлоге који су нагнали њега и остале заверенике да се одлуче на тако драстичан и радикалан корак са далекосежним последицама.

Текст Генчићевих сећања изузетно је занимљив, живописан, упечатљив, и поседује висок драматуршки набој. На основу њега можемо стећи потпуно другачију слику о краљу Александру Обреновићу од оне која је преовлађујућа у историографији. Пред очима читалаца искрсава полетан и емоцијама обузет

---

[2] Вид. на пример, шта о томе каже А. Столић, *нав. дело*, 171.

млади владар, који је у љубавној занешености одлучан да жртвује и земљу и народ који су му поверени на управу. Да би остварио своје циљеве, он је спреман да се одрекне престола, па се чак не либи и да опасности изложи сопствени живот. Поред већ у науци познатих података, рукопис садржи и већи број мало познатих, па и потпуно непознатих података, попут оног да се сестра од тетке будуће српске краљице Драге бавила проституцијом у једној смедеревској јавној кући. На тренутке, читалац готово да може да се заборави па да га заплет понесе попут добро конципираног историјског романа.

Оригинал Генчићевог текста, насловљен као „Ђорђе Генчић о разговору са краљем Александром Обреновићем о женидби са Драгом Машин", чува се у Архиву САНУ у Београду, под сигнатуром бр. 15.200/10. У приређеном рукопису, које први пут стављамо на увид научној и широј јавности, сачуване су све језичке особености оригинала, изузев ортографије.

* * *

Све до појаве оног јединственог у своме роду коминикеа у *Српским новинама*[3], у коме је на један досада нечувен начин објашњено зашто сам ја из државне службе одпуштен, а моја два друга г. Андра Ђорђевић, министар просвете, и г. Боривоје Нешић, министар грађевине, пензионисани, сматрао сам да је потребно да останем у резерви и да мирно сачекам даљи развој догађаја у отаџбини, изазваних неочекиваном женидбом њ. в. краља са госпођом Драгом, шеснаестогодишњом удовом инжињера Машина. Но како се у томе коминикеу неистинито представља понашање моје и мојих другова у томе фаталном и по Србију и по краља питању, то сматрам да ми је дужност да из резерве изађем и отворено изнесем оне побуде, које су мене руководиле док се декларирам као одсудан противник те и такве женидбе господареве.

6. јула био сам позван нарочитим писмом дежурног ађутанта, да се одмах лично јавим господару. То је било око 10 часова пре подне. Одмах сам оставио послове, које сам у томе тренутку у Министарству вршио и, понесох собом два указа да их господар подпише, и одем у двор. У вестибилу, при улазу у ађутантску собу сусретох се са маршалом двора г. потпуковником Лешјанином[4], иначе мојим личним пријатељем, који ме ослови овим речима:

„Ако после разговора са господарем нађеш да је потребно да се са мном разговараш, ти дођи к мени, ја ћу бити у мојој канцеларији".

Погледах Лешјанина и приметих на лицу његовом забринутост коју до сада никад нисам опазио.

Нисам у ађутантској соби чекао ни пет минута, кад бих позван да предстанем господару у његовом кабинету.

---

[3] Односи се на написе објављене под насловом „После краљеве Прокламације" у *Српским Новинама*, број 154 и 155, од 14. и 15. VII 1900, као и број 157, од 18. VII 1900. године, којима је кривица за хаотично стање у земљи бачена на претходну владу, неколицину генерала и дворских чиновника, а који су оптужени да су заборавили на Устав, као и на заклетву и оданост владаоцу.

[4] Љубомир М. Лешјанин (1861–1933), пуковник, маршал двора, војни изасланик. Ађутант краља Александра постао је 1897. године, а 1900. постављен је за маршала двора. Као противника краљевог венчања Драгом Машин удаљен је са двора именовањем за војног изасланика у Цариграду.

Господара нашао сам у његовом обичном летњем цивилном оделу и стојећи поред свог писменог стола.

После уобичајеног поздрава, које ми у овом тренутку изгледаше да носи на себи печат особите искрености и топлине, понуди ме господар да седнем и да запалим једну цигарету, чему се ја и повиновах.

После питања шта сам собом донео и одговора мог на то питање, рече господар да указе оставимо за сутра јер сада имамо да се разговарамо о једном веома важном и судбоносном питању, па онда настави:

„Ви, Генчићу, знате да сам ја у Вама свагда ценио свог личног пријатеља. Ви сте могли и раније а нарочито од како сте у положају министра унутрашњих дела приметити, да сам Вас ја вазда издвајао од Ваших другова и да сам се према Вама понашао не као краљ према министру своме, већ као пријатељ према пријатељу."

„Јесам, величанство, и допустите ми да Вам и овом приликом као и вазда изјавим моју дубоку верноподаничку захвалност на том високом одликовању, с тим господару, да ћу себи у највиши задатак живота ставити да то високо одликовање мога господара и у будуће, радом мојим на добро краља и отаџбине оправдам."

„Добро, Генчићу, али ја Вам рекох да сам Вас звао да Вам једно од ванредне важности саопштење учиним, али пре него томе приступим, и ако знам да сте човек од највеће дискретности, ја ипак полажем много на то да ми се закунете, да предмет овог саопштавања нећете никада открити, ни друштвима Вашим ни оцу моме, једном речју никоме, разумете ли Генчићу, ја то од Вас као од пријатеља тражим."

„Господару, индискретност не беше никад одлика моја. То Ваше величанство добро зна. И сама реч моја да ћу безусловно ћутати била би довољна Вашем величанству."

„Не, не Генчићу, ја Вас молим, ја од Вас захтевам, да ми се закунете оним што Вам је најмилије да о ствари коју ћу Вам саопштити нећете никоме ни речи рећи, и ако сам уверења да Ви и без тога умете ћутати. Понављам предмет је тако необичан, тако судбоносан, да Вам га ја саопштити могу само тако ако заклетву положите да ћете ми тајну чувати."

Тон, којим је господар ове речи изговорио, нервозност коју је са великим савлађивањем себе старао се да прикрије, најзад израз забринутости толико је маркиран био на његовом иначе свагда ведром и веселом лицу, да сам на мах појмио да је то саопштење нешто што не долази у ред обичних појава између једног владара и његовог министра, те пре него приступих полагању захтеване заклетве упитах:

„Господару, молим да ми одговорите: тиче ли се ово саопштење сигурности престола или безбедности земаљске?"

„Јесте Генчићу! И баш зато што се то саопштење односи на једну ствар, која ће дубоко засећи у будући политички и државни живот Србије, ја од Вас тражим да се свечано закунете, да ћете ми тајну безусловно сачувати.

„И не слутећи шта се иза свега овога крије, ја одговорно и одлучно пристајем господару!" У том часу маши се господар за џеп свога пршњака[5]

---

[5] Пршњак – крзнени прслук као део народне ношње, прслук.

и извуче из истог лик мајке Богородице, који ја са страхопоштовањем пољубих и формалну заклетву положих, па онда настави тронутим и дрхтећим гласом:

„Ја сам Вам мало час рекао да сам Вас међу друговима Вашим одликовао нарочитим мојим поверењем и пријатељством. Ви сте у осталом и сами могли то приметити у разним приликама. При расправљању питања од општег значаја, ја сам не један пут отворено подржавао Ваше гледиште у Министарском савету. И овом приликом потврђујем то тиме, што сам између Ваших другова изабрао баш Вас, као човека мени најближег, да Вам саопштим једну ствар за коју нико Ваш не зна и која се лично мене тиче. Ствар се тиче моје женидбе..."

Обрадовах се у души, јер сам и сам у последње време много навађивао на господара да се што пре ожени, јер бејах дубоко проникнут уверењем: припадам разреду оних људи, који су дубоко проникнути уверењем да је једино паметна и мудра женидба господарева, кадра да даде земљи сталности, а династији сигурности и чврстине, па хтедох господару ту радост своју и да искажем, али ме он прекиде настављајући даље своје започето саопштење:

„Јесте, ја хоћу Генчићу да се женим, али пре него Вам саопштим име изабранице моје, ја сматрам за потребно да Вам у кратко објасним цео досадашњи живот мој и прилике у којима сам растао и одрастао. То ће уједно допринети да разумете, схватите и одобрите мој план и избор мој."

„Молим господару!"

„Да много не говорим о моме детињству. Ви знате да га ја нисам ни имао и да сам благодарећи разводу између мојих родитеља био лишен сваке радости и милоште родитељске у детињству. Прилике у којима сам живио од раног детињства мог па до сада, тако су чемерне и тешке биле, да су оне оставиле неизгладив траг и на душу и на срце моје које је очврстало. Осећаји нежне љубави према родитељима мојим давно су ишчилели, јер моји родитељи немађаху ни трунке љубави за мене. Њихова узајамна мржња беше јача од љубави родитељске. Та мржња беше извор свемогућих домаћих несрећа, по среди којих стајах ја, не знајући куда и на коју ћу страну. Покадшто мислих да ћу полудети, јер око мене никада не беше који би ме прихватио и пригрлио, који би ми реч утехе рекао. Ви ме разумете Генчићу?"

„Разумем господару! Ваше детињство је доиста било незавидно. Оно је ваљда и јединствено у своме роду. Али господару, све је то хвала Богу срећно прошло. Ви сте чили и здрави. У народу уживате неограничену љубав и оданост. Послови земаљски на путу су свог коначног срећивања. Народ је задовољан. Сретном и разумном женидбом пак, даће Бог да стечете доброг друга па и пријатеље добре, те ће све то скупа допринети да заборавите на све незгоде и непријатности детињства."

„Али чекајте Генчићу, ја нисам Вам све казао. Саслушајте ме стрпљиво до краја. У данима за мене најтежим, судба је хтела да се упознам са једном женом, која је исто тако несретна била од детињства свога као и ја. То је госпођа Драга Машин. Она је једина била којој сам се поверавао и код које сам утехе налазио. Уосталом Ви морате знати да између ове и мене већ одавно постоје интимни односи."

„Господару! Било је време када сам као начелник округа нишког са болом у души морао о односима Вашег величанства да слушам разне историје са

неким сумнивим женскињама, које су из иностранства довођене. То ми и као Србину и као државном чиновнику не беше право, те сам – сазнав овде у Београду о односима Вашег величанства са госпођом Драгом – налазио, да је паметније да Ваше величанство одржава односе само са једном женском, која је уз то и довољно озбиљна и доста полаже на углед свој у друштву, а да би могла ту везу своју са Вашим величанством афишират[6] пред светом. Баш пре два-три месеца сазнадох од једног вишег официра, да Ваше величанство често одлази ноћу код госпође Драге, што ми као одговорном министру за сигурност Вашег величанства беше врло неповољно[7]. У почетку био сам намеран да лично Вашем величанству говорим о незгодама таквих ноћних посета, али сам се после предомислио и др Владану[8] као шефу Владе говорио да ваља на Ваше величанство дејствовати да ноћу из двора не излази, но да му госпођа Драга на ноге дође."

На ово саопштење моје приметих да преко чела господарева пређе на мах облачак незадовољства, али га у брзо нестаде, и господар продужи даље:

„Ах да! Пре два дана, кад сте на ручку били са друговима Вашим код мене, ја сам Вас по одласку њиховом задржао и обећао да ћу Вам казати прави повод због којега сам морао да подпишем указ којим сте Ви 1897. г. уклоњени на основу § 76 са положаја начелника окр[уга] нишког. Ви сигурно и данас још не знате шта је управо нагнало ме да тако са Вама као са пријатељем мојим поступим?"

„Величанство! Рекли сте ми у једној прилици, да је Симићева[9] влада правила од останка мога у служби кабинетско питање, те ми је разумљиво било да Ваше величанство, при ондашњим политичким приликама, није могло за љубав једног окружног начелника терати једну целу владу. То потпуно схватам господару, и никад ми на ум није падало да то Вашем величанству замерам."

„Не, не Генчићу! Није у томе лежао прави повод, већ ево у чему: ја вам рекох да интимно познанство моје са госпођом Драгом траје поодавно. Оно води своје порекло од 1895. године, када сам код моје мајке у Бијарицу био. Онда пак, кад сте Ви одпуштени били, моја мајка је мене затекла са госпођом Драгом у једној неприличној пози у њеном дворцу. Разуме се да је она због тог случаја била ван себе. Хтела је госпођу Драгу одмах да најури, али ја сам се том одсудно успротивио. Уз то је стигла и извесна адреса Ваша и нишлија, са којом молите за дозволу да се мој отац у Нишу стално настани. Моја мајка је била јако раздражена и љута на овај Ваш поступак. Захтевала је да Вас одмах одпустим, чему сам се ја противио, ма да ју је у томе цела тадања влада потпомагала. Најзад ми смо се погодили: ја да жртвујем Вас,

---

[6] Афишират (*фр.*) – прилепити објаву, оглас; у овом случају *фиг.* раструбити, ударити на сва звона.

[7] Пошто у оригиналу грешком стоји дупла негација „не беше врло неповољно", из текста смо уклонили једну како би реченица добила прави смисао.

[8] Др Владан Ђорђевић (1844–1930), лекар, оснивач Црвеног крста Србије и Српског лекарског друштва, књижевник и редовни члан Српске краљевске академије, политичар. После најаве женидбе краља Александра Драгом Машин поднео је оставку на положај председника владе и министра иностраних дела (1897–1900).

[9] Ђорђе С. Симић (1843–1921), дипломата, политичар, министар иностраних дела, председник влада 1894. и 1896–1897. године, један од оснивача Црвеног крста и његов председник.

а моја мајка да одустане од намере да госпођу Драгу прогони. Ето, Генчићу, прави узрок Вашем тадањем одпуштању из службе. Сматрао сам за нужно да Вам то саопштим те да цените колико сам тада још полагао на односе моје са госпођом Драгом а у исто време и да се уверите да узроци Вашег одпуштања не беху резултат попуштања Влади већ да су исти много дубље лежали и много важнији били."

Изговоривши горње речи господар ме је право у очи гледао, очекујући јамачно да види какав ће ефекат на мене ово саопштење учинити. Ја сам међутим упорно ћутао и с нервозном нестрпљивошћу очекивао закључак, јер и ако се у душу моју поче да подкрада једна страховита слутња, ја ипак – признати морам – не бејах још кадар да продрем у коначан смер господарев.

„Сад, дакле, знате Генчићу", продужи господар, „зашто сте били одпуштени из службе, и да сам пријатељство Ваше морао тренутно да жртвујем једном за мене јачем личном осећању. Вама су познати кораци који су у последње време чињени на страни односно женидбе моје са извесном принцезом. Од вашег погледа није јамачно могла умаћи ни околност да сам ја, кад год се реч о томе повела, са болом у души и тугом на лицу улазио у те разговоре, старајући се при томе, да евазивним[10] и покадшто и повољним кратким одговорима учиним крај тима за мене тешким и болним разговорима."

„Јесам само у једној прилици величанство, кад је овде у двору пре кратког времена др Владан повео разговор о томе питању приметио на Вашем величанству неку врсту досаде што се о томе питању хоће да дискутира, али сам то расположење Вашег величанства приписивао осећању личног незадовољства што се то питање непрестано и поново потрже, кад је њему већ дат известан и отворен правац према саопштењу које нам је величанство у једној ранијој прилици благоизволело учинити."

„Не, не Генчићу, Ви не погађате. Ја сам Вам већ наговестио колико много полажем на односе моје са госпођом Драгом, а сада Вам морам рећи, да се моји осећаји у томе правцу нису ни мало изменули. Напротив, они су се још и до крајњих граница појачали. Прилике наше такве су, да ја не могу да добијем за жену једну принцесу из које од царских породица, те да на тај начин склопим један брак који би задовољавајући сујету народну донео земљи и политичке користи. О свему томе ја сам озбиљно промислио и решио се, решио се безповратно: да са свима тим покушајима кидам једном за свагда. Ја хоћу да испним жељу народну да се оженим, али ћу ја то да учиним са особом која је моме срцу драга, која ме је у најтежим данима мога живота тешила и храбрила, која мене потпуно разуме и која ће ми у домаћем мом животу ујемчити срећу и мир. Ја хоћу да се оженим са госпођом Драгом Машин, сад одмах, што пре..."

Скочих са столице поражен, запрепашћен, а из груди ми се оте очајнички вапај: „Аман господару, само то не, по сто пута не господару, ако Бога знате!! Шта ће, господару, на то Европа да каже, шта ће на то рећи кукавни народ српски, који од женидбе Вашег величанства тако много очекује; очекује, господару, и с правом очекује пре свега краљицу из добре владајуће породице очекује да путем женидбе Вашег величанста стече везе страних

---

[10] Евазиван (*лат.*) – који не садржи отворено изјашњење, увијен, двосмислен.

владајућих кућа на које ће моћи у данима тешким да се ослони и наслони. Господару! Шта ће рећи на то најзад противници Вашег величанства и династије? Аман, господару, преклињем Вас младошћу Вашом, преклињем Вас љубављу народа српског: напустите ту страшну и фаталну мисао. Не, не господру, Ви то нећете учинити. Ако у Вама и капи крви Обреновића има, Ви ћете од те намере одустати, Ви ћете је напустити па ма то било и по цену блаженства живота Вашег!"

„Немојте ми више о томе говорити Генчићу! Моје је решење безповратно. Ја хоћу да узмем госпођу Драгу. Ја хоћу да се њоме венчам што пре, за дан-два, у суботу, у недељу најдаље. Од те намере Ви ме одвратити не можете. Ја ћу је извршити па ма ме она престола па и живота стала. Ја, дакле, тако хоћу, и сад Вас питам, Генчићу, да ми одговорите: могу ли на Вас рачунати да ћете ми ту ствар свршити?"

„Не дао Бог господару! По ту цену Вам саветник нећу, нити могу бити!"

„Добро, видим да сам се у Вама преварио, а на Вас сам највише рачунао. Али ми реците: могу ли рачунати на Ваше другове и на које управо?"

„За такав посао господару – колико ја моје другове познајем – не можете ни на једнога рачунати. Та они би се од саме помисли на један такав брак ужаснули. Ко је у осталом тај, који би дрзнуо да прими на себе одговорност пред народом и историјом, да Вашем величанству помогне да један такав брак склопи? Не, не господару, таквих Срба нема у Србији, Ви их нећете наћи!"

„Добро, то је моја ствар. Ја видим да ће ова моја намера наићи на одпор баш код оних људи, које сам за пријатеље своје сматрао и на чију помоћ сам се највише уздао, али ја је напустити не могу, разумете ли ме Генчићу, ја је напустити нећу, ни по коју цену. Ја ћу тражити људе да ми ту ствар изведу, па ако их нађем као што се надам, питам Вас: могу ли ја после свршеног чина на Вас рачунати?"

„Не, господару, на мене ни онда не можете рачунати. Ја сматрам да би последњи човек био, кад би Вашем величанству ма и посредно помогао да тај фатални брак закључите. Јесте, ја сматрам да би у томе случају био издајник свију часних нада народа српског, па зато господару немојте на мене ни у ком случају рачунати."

„Добро, могу ли бар на лично пријатељство Ваше рачунати у будућности?"

„Кад будете радили на добро народа и Србије, наћи ћете ме вазда као добровољца у редовима оних, који Вас буду у томе помагали. Али господару, зар Ви мислите да би уопште могуће било на томе са успехом радити, ако Ви Вашу намеру да се са госпођом Машин ожените доиста у дело приведете? Не господару, пријатељи ће Вас напустити, народ ће се огорчити. Помишљате ли на страхотан афект, који ће код европских владаоца учинити само вест о таквој монструозној намери Вашег величанства, а о свршеном чину и да не говорим. Господару, преклињем Вас поново клетвом једног највернијег поданика, који је вазда решио био да живот свој жртвује за Ваше величанство, напустите ту идеју! Мени сте је саопштили, па ником више господару, јер ако се о њој ма шта у земљи или на страни сазна, неће бити добро ни по Вас, ни по земљу, господару."

Господар је нервозно ходао по своме кабинету. Час би ми се нервозно и налетом приближио за време горњег говора мога, а час би опет отишао

нервозан, озлојеђен и љут, док поново не седе за свој писаћи сто, учинив ми знак руком да и ја то исто учиним, па онда настави:

„Видим да ме мало познајете, кад замишљате да ћете моћи склонити ме да од женидбе ове одустанем. Нема те силе Генчићу, која ће ме зауставити да то учиним[11]. Разумете ли ме Генчићу. Ја ћу то извршити, па макар ме живота стало. Ја Драгу волем, ја без ове живети не могу. Напослетку, ко има права да се у избор мој меша. Народ хоће да се ја оженим, па ево ја хоћу да му учиним по вољи, али избор веренице ствар је лично моја и у то нема права нико да се меша, ни народ, ни пријатељи, ни Ви, па ни родитељи моји као најпречи. То је моје право природно, а где напослетку у законима земаљским, где у Уставу пише да се ја морам у избору сапутнице мога живота обазирати на ма чије мишљење? Тога нигди нема и ја хоћу да се оженим онако како је мени по вољи, а не како се то свиди људима који немају право да се у то мешају. Оканите се, дакле, сваког даљег разговора о томе. Ја, напослетку, нећу да трпим да ми о томе више говорите. Ја хоћу, своју брачну срећу да удесим како ја за сходно нађем. То је моје природно право и као човека и као владаоца."

Ове речи изговорио је господар тоном спокојним, али и решителним.

„Господару, дозволите ми само још неколико речи. Ви верујете у моју безграничну љубав и оданост према Вашем величанству. Ако је, господару, потребна и жртва са моје стране, ја сам вољан да је учиним. Наредите господару, да се донесе чаша отрова, ја ћу је овде пред Вама испити и умрети, умрети у блаженом уверењу да сам смрћу одвратио мога господара од једног фаталног корака, који ни земљи ни њему не би добра донео. Ево ме, господару, готова да испијем чашу отрова. Наредите да се донесе, сад одмах, ја ћу је искапити, само од те намере одустаните, живим Вас Богом преклињем!"

Речи ове изговорио сам тоном узбуђене искрености и готовости да оно што кажем одмах и извршим.

Господар је то добро запазио, јер ме је пажљиво посматрао у томе моменту, па ће онда рећи:

„Ја то од Вас нећу, и не тражим. Ја хоћу да тражим срећу, а нађи је могу само у браку са госпођом Драгом, која ће ми пружити све оно чега сам у детињству лишен био – о томе сам ја уверен."

Сав очајан што су обзири патриотизма, племенити осећаји љубави према народу српском господару недоступни, ја се моментално прибрах и реших да учиним последњи покушај да учиним атак на саму личност изабранице господарева срца, па ма то било и [по] цену губитка једном за свагда благовољења господарева.

„Ви дакле хоћете, господару, да тражите срећу, срећу абсолутну, али не заборавите господару, да такве у овом плачевном и кратком животу земаљском нема и не може да буде. Ви хоћете срећу да тражите у једном неравном[12] и монструозном браку. Пре свега, господару, госпођа Драга је два пут старија од Вас! Она има близу 40 година!"

---

[11] У оригиналу погрешно пише облик са дуплом негацијом: „која ће ме зауставити да то не учиним".

[12] Нераван – који је неједнак, неприличан.

„То није истина" – упаде ми у реч господар, она још нема ни 38 година."

„Све једно величанство, она је много старија од Вас, и у тој несразмери у годинама леже зачетци несреће Вашег величанства, које Ви сада у узбуђености Вашој и не примећујете, али који ће неминовно наступити после два, три месеца, рецимо после годину дана, па шта онда господару? Онога дана кад Ви њу пред целим светом својом назовете, са очију Вашег величанства спашће копрена и Ви ћете бити најнесретнији човек на свету, али Вашој несрећи неће бити равне, Вашој несрећи помоћи неће бити, јер Ви нисте обичан човек, већ краљ једне земље, а какве страхотне последице за собом вуку разводи бракова између краљевских супружника, Ви то и сами најбоље знате. Величанство! Од оног дана када Ви госпођу Драгу у двор уведете као краљицу Србије, и Вас и њу почеће да прате сарказми Ваше најближе околине, а то ће бити онај отров, који ће Вас постепено подривати, те допринети да једног дана живот Вам постане правим паклом и за Вас и за госпођу Драгу, која се неће моћи ослободити од мисли да је она свему томе крива, и да је она својим пристанком да Вам жена буде разорила живот једнога краља, а народ један бацила у вртлог страшних и недогледних трзавица! Наполеон I рекао је: du sublime au ridiculeil n'y a qu'un pas[13]. Овим пак браком Vous commetrey, Sire, jeste le ridicule[14], а страшнијег бича од смешнога нема господару. Оно, дакле, чему тежите – срећи – баш то нећете у томе браку наћи. А ваља ли величанство да заборављате да овом и оваквом женидбом улазите у недозвољена за једног суверена сродства, у сродство са трговцима и практикантима*? Куд то све води величанство у једној земљи монархичној?! Не, не, Ви то нећете учинити. Ви ћете за љубав Србије, за љубав народа српског, макар и у последњем часу одустати од те злокобне намере! Па онда господару, Ви сте још човек млад, Ви искуства немате. Не заборавите да је сваки од нас у Вашим годинама имао свој роман, па никоме није на ум падало да се са оном која га је тренутно занела и ожени, а који су то и учинили, имали су времена да се целог свог века љуто кају, и били су најнесретнији људи међу несрећнима, јер несрећа у браку – највећа је несрећа, њој равне нема величанство! Жена је за човека уопште и све донде примамљива у погледу физичке љубави, страсти, док је се човек не засити, док је не простудира. Она је управо као она књига, коју покадшто не можемо из руку да испустимо док не дођемо до последње странице, па је онда бацимо да је прашина спопадне. Тако је господару и са женом. Кад престане страст, када наступе други осећаји, осећаји пријатељства и заједничког интереса у васпитавању деце, Ви господару, ако госпођу Драгу узмете као ни то да нећете имати, јер госпођа Драга је нероткиња. Она ни са првим мужем децу није имала."

„Варате се, Генчићу, ја сам уверен да ће она децу имати. Ако их нисмо имали то је зато што нисмо хтели да их имамо! А ни онај други случај не може код мене наступити јер ја имам односе са госпођом Драгом већ 5 го-

---

[13] „Од узвишеног до смешног мали је (један је) корак".

[14] „Обавезујете се, Величанство, ризикујете да будете изложени подсмеху".

* „Тада још нисам знао да ће се Господар ородити и са једним старим и пијаним калфом шнајдерским, па са једном женскињом, која у једној јавној кући смедеревској практикује као сестра од тетке краљице српске свој хоризонтални занат, кукавна династијо, јадна Србијо, шта ли сте дочекали."

дина, као што сам Вам казао, па се осећаји моји нису према њој ни мало расхладили. Ја сам уосталом њу добро простудирао. Понављам: ја се са другом нећу и не могу оженити, или она, или ни једна! Што велите да ће то хрђаво бити примљено у народу – ја тако не мислим. Ено у Аустрији, ерцхерцог Франц Фердинанд узео је графицу Котекову[15], па ником то не изгледа тако страшно. Ја сам ову моју намеру желео још у прошлој години да изведем да није било атентата, а сада ми је добродошао случај са аустри[ј]ским престолонаследником. Па било је у историји још сличних примера. Узмите женидбу Наполеона III са Евгенијом, која такође није била од царског рода."

„Аналогије ту нема и не може бити. Графица Котекова је из једне старе племићске куће. Она је девојка, па ипак у Аустрији не сматрају да је тај брак раван, јер јој нису признали право да се назове ерц[х]ерцогињом. Што се Наполеонове женидбе тиче, и тај пример сте несрећно изабрали господару, јер је Наполеон лоше свршио, а сумње нема да је и женидба његова са Евгенијом, женом која није била васпитана да заузме престо једнога царства увећала онај низ фаталних погрешака које су Наполеона и довеле до Седана! Нешто слично Вашој намери догодило се у Румунији, кад је престолонаследник[16] хтео да узме госпођицу Вакареску[17]. Томе браку покровитељствовала је чак и краљица[18], па је престолонаследник ипак морао од тога одустати за љубав народа, чијим краљем ће једног дана постати. Уз то је, величанство, госпођица Вакареска имала пред госпођом Машин још и то преимућство што беше девојка, а госпођа Машин је шеснаестогодишња удовица једног инжињера и ћерка човека који је дане своје у лудници завршио."

„Ви се поново заборављате Генчићу! Оставите Вашу красноречиву дрскост. Ја Вам забрањујем да тим тоном о госпођи Драги говорите. Она је једна поштена и добра жена, ја њу добро познајем. Ја хоћу да је узмем, и Ви ме не можете од намере моје одвратити. То мора бити и ништа ме не може у томе спречити или омести. Мени су потребни људи да ми то изврше. Питам Вас поново: могу ли на Вас рачунати? Ја хоћу то за дан два, сутра, прекосутра, у суботу, најдаље у недељу да извршим. Ево и прокламација коју сам спремио. Узмите је и носите у државну штампарију да се печати. Ја Вам заповедам то да учините!"

„Не дао Бог господару. Ја то ни по цену живота мога не би учинио. Али господару, кад већ напуштате план женидбе са извесном принцесом, онда

---

[15] Софија Хотек или војвоткиња Хоенберг /*Sophie Chotek von Chotkowa/* (1868–1914), потомак познате чешке аристократске породице, касније непризната супруга аустријског надвојводе Франца Фердинанда. Убијена је заједно са супругом 28. јуна 1914. у Сарајевском атентату. После њихове смрти њихово троје деце није имало право да наследе ни титуле ни друга привилегије Хабзбурга већ искључиво Хоенберга.

[16] Фердинанд (1865–1927), потоњи краљ Румуније (1914–1927).

[17] После самоодрицања свога оца и старијег брата, новембра 1888. постао је наследник трона свог стрица краља Карола Румунског, који није имао деце. Фердинанд се 1889. доселио у Румунију, где је упознао Елену Вакареску, младу списатељицу из чувене богаташке породице и дворску даму краљице Елизабете.

[18] Односи се на Елизабету од Вида, краљицу и супругу Карола I Румунског. Принц Фердинанд и Елена Вакареску су се верили 1891, имајући на почетку благослов краља Карола I. Међутим, пошто је Парламент био против те везе, Карол I се предомислио па је раскинуо ту веридбу, што је изазвало сукоб између краља и краљице, који је отишао тако далеко да је краљица Елизабета била привремено протерана у Венецију.

допустите да се вратим на једну стару идеју моју, коју сам Вам још као начелник округа нишког изнео. Ви се сећате величанство, да сте ми се у једној прилици тужили како сви на Вас наваљују да се што пре ожените, и да сам Вам ја том приликом рекао да Ваше величанство или треба да се ожени како доликује положају његовом и краљевству му, или да се никако не жени, но да остане на мртвој стражи и посвети цео свој живот интересима народа и отаџбине, не бринући се о томе што ће престо српско после смрти Вашег величанства вакантним[19] остати. За добра дела Ваша, народ ће Вам споменик подигнути, а престол српски неће сигурно остати без владаоца. Останите при томе господару, живите напослетку у дивљем браку са госпођом Драгом али је само краљицом немојте учинити. Пристајем, господару, да Ваш будем министар и у том случају, да се решите да узмете једну просту сељанку српску за жену. Јесте, сељанку господару, и на то пристајем, јер ће та сељанка ући у двор краљевски са чистотом једног херувима[20], а не са сумњивом прошлошћу једне удовице, која се својом недостојном руком маша на сјај једне краљевске круне. Са једном сељанком помириће се народ српски, помириће се и Европа, али Вам исти тај народ никад неће опростити увреду коју му наносите уводећи у двор српски своју петогодишњу наложницу, а европски владаоци ће Вас презрети и сматрати за недостојна да Вас својим братом више називају."

Склопих руке, па кроз сузе проговорих: „Не, господару, ако Бога знате! Само то не, ако искре љубави према овој земљи имате, ако Вам је драг живот и срећа коју ево хоћете занавек да упропастите. Оног часа кад госпођу Драгу испросите, Ви треба да сте готови Србију да оставите. Ви сте човек сиромах, су чим ћете живети у страном свету?"

„Ја сам и на то готов. Са Драгом моћи ћу да живим са 9.000 динара годишње. Ја и на то пристајем, ако људе не могу наћи да ми ту ствар изведу. Али Ви сте се заклели да ћете о тој ствари ћутати. За ову нико не зна сем мене и Вас. Ја ћу се предомислити, а и Ви се размислите па дођите у ½ 3 сахата по подне. Не, дођите у 6! Не, најбоље је да дођете сутра на доручак."

„Ви рекосте величанство да намеру Вашу ником нисте открили сем мени. Бацив међутим поглед на спремњену прокламацију, ја приметих да она није написана Вашом руком. Значи да има још људи, којима сте ову страшну тајну поверили?"

„Не, нема! Заборавио сам да Вам кажем. Ја сам диктирао, а Љуба је писао. Он зна за целу ствар."

---

[19] Вакантан (лат.) – празан, упражњен, непопуњен.

[20] Херувим (*хебр.*) – у хришћанској цркви: анђео, натчовечанско биће са главом детета и крилима, које се налази уз Бога.

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

PETAR V. KRESTIĆ, PhD, senior research fellow
The Institute of History
Belgrade, Serbia

MINISTER GENČIĆ ON THE KING ALEKSANDAR OBRENOVIĆ'S WEDDING

SUMMARY: This paper represents the original version of the text, prepared for the press, in which Đorđe Genčić reminsces his conversation with King Aleksandar Obrenović on his wedding with Draga Mašin. Đorđe Genčić was known as one of the most prominent political persons of the epoch in which he lived and worked. Being a person of a strong character, an arduous supporter of the Obrenović family, King Milan's intimate friend and a person of confidence to young Prince Aleksandar, he was some sort of a bond between the father and the son. As he found himself in such position, fulfilling the duty of the Minister of Internal Affairs as well, he certainly was at the source of different kinds of information. Among them were those originating from the Court and connected to the Court, which he received fast and at the right moment. Thus, it is not surprising that King Aleksandar first told Genčić about his intention and asked him to support and help him organize the wedding ceremony as soon as possible. Futhermore, King Aleksandar had asked for help in overcoming the numerous troubles he predicted the wedding would cause in the public of the country and abroad. Since this work deals with Genčić, a man who crossed a long and not easily surpassable path from one of the crucial people for the Obrenović Dynasty to their principal executors, it is interesting for the public and important for the historiography to collect as much data as possible, which, being integrated, could help overviewing the whole picture of that time. It would enable us as well to understand better the reasons that had made Genčić and other conspirators to opt for such a drastic and radical step with far-reaching consequences. Text with Genčić's reminiscences is exceptionally interesting, colourful, impressible, and has high dramatic impuls. According to it, we can get a completely different picture of King Aleksandar Obrenović than the one prevailing in the historiography. The handwriting contains numerous less known facts, and completely unknown facts as well.

KEYWORDS: Serbia of the 20th century, King's wedding, Aleksandar Obrenović, Draga Mašin, Đorđe Genčić